

HASAN ONAT'IN DANIşMANLIĞINDA ALEVİLİK-BEKTAřILIKLE İLGİLİ YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

An Evaluation of Completed Postgraduate Theses on
Alevism-Bektashism Under Supervision of Hasan Onat

Ömer Faruk TEBER* -Doğan KAPLAN**

Öz

Hasan Onat, Kur'an, Sünnet ve Müslümanların on dört asırlık birikimleri gibi ortak bir kaynağa sahip olan İslamî ilimlerin her birinin sahih bilgiye ulaşmak konusunda disiplinler arası işbirliği içerisinde çalışması gerektiğini savunur. O, İslam dünyasının terakkisini de kurum-sallaşmış kadim İslam düşünce geleneklerinin yeniden yorumlanmasına bağlayan çok yönlü bir ilim adamıdır. İlimden gidilmeyen yolun sonunun karanlık olacağını düşünen bir İslam Mezhepleri Tarihi araştırmacısı olarak Onat'ın çalışma yaptığı konulardan biri de Alevilik-Bektaşılık olmuştur. Bu konuda, keyfi Alevilik inşalarının önüne geçilebilmesi için Aleviliğin tarihsel sürecinin açık bir şekilde ortaya konarak bilimsel açıdan incelenmesi gerektiğine inanır. Zira geçmişte yaşanan olaylar anlaşılmadan şimdinin ve geleceğin anlaşılması mümkün değildir. Ona göre İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı, hem metodik açıdan hem de konunun tarihsel arka planının incelenebilmesi için Alevilik-Bektaşılık konusunun çalışılabilceği en önemli disiplinlerden birisidir.

Abstract

Hasan Onat defends that Islamic social sciences, which have a common source such as the Quran, Sunnah and Muslims' fourteen centuries of experience, should work in interdisciplinary cooperation to reach accurate knowledge. He is a versatile scholar who also links the progress of the Islamic world to the reinterpretation of the institutionalized ancient Islamic thought traditions. Hasan Onat is a versatile scholar that connects the progress of the Islamic world to the reinterpretation of the ancient Islamic thought traditions. One of the subjects Onat worked on was Alevism-Bektashism. He believes that Alevism must be studied scientifically in order to prevent arbitrary Alevism constructions on this issue. According to him, the Department of History of Islamic Sects is one of the most important disciplines that can be studied both methodically and in order to examine the historical background of the subject.

* Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı / Antalya, Türkiye/ omerfarukteber@akdeniz.edu.tr / ORCID ID: orcid.org/0000-0002-3126-3802.

** Prof. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı/ Konya, Türkiye/ dkaplan@erbakan.edu.tr/ ORCID ID: orcid.org/0000-0001-9004-0863.

Başvuru Submission	Kabul Accept	Yayın Publish
20.05.2021	21.06.2021	30.06.2021

DOI: 10.18403/emakalat.940225

Bu makalede Hasan Onat'ın danışmanlığında Alevilik-Bektaşılık ile ilgili tamamlanmış lisansüstü tezleri ve onun Alevilik Bektaşılık çalışmalarına katkısı analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hasan Onat, Mezhepler Tarihi, Alevilik, Bektaşılık, Lisansüstü Çalışmalar.

In this article, the completed graduate theses on Alevism-Bektashism under the supervision of Hasan Onat and his contribution to Alevism Bektashism studies will be analyzed.

Key Words: Hasan Onat, History of Islamic Sects, Alevism, Bektashism, Postgraduate Theses

GİRİŞ

Bu yazıda, ülkemizin yetiştirdiği önemli bilim adamlarından Prof. Dr. Hasan Onat'ın Alevilik-Bektaşılık çalışmalarına akademik anlamda yaptığı katkılar ele alınacaktır. Esasen Türk Yurdu¹ dergisinde yayımlanan “Hasan Onat Dosyası”nda, onun Alevilik konusundaki katkıları Alevilik ve Bektaşılığa bakışı bağlamında daha önce değerlendirilmiştir.² Bu makalede ise Onat'ın Alevilik ve Bektaşılık konusunda danışmanlığını yaptığı lisansüstü akademik çalışmalar üzerinde durulacaktır.

Bilindiği üzere Alevilik-Bektaşılık konusu, politik ve sosyo-kültürel sebeplerle ülke gündemine gelmesine paralel olarak Türk yükseköğretiminde de aynı yıllardan itibaren çalışılmaya başlanmıştır. Ulusal Tez Merkezi'nde yaptığımız taramada 1993-2020 yılları arasında Alevilik-Bektaşılık hakkında 400'e yakın lisansüstü çalışma yapıldığını tespit ettik.³ Büyük kısmı yüksek lisans seviyesinde olan bu çalışmaların Sosyal Bilimlerin neredeyse tüm bilim dallarında yapıldığı görülmektedir. Ancak kemiyet itibarıyla bakıldığında bu çalışmaların büyük bir kısmının en çok İlahiyat alanına daha sonra sırasıyla Sosyoloji, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Türk Dili ve Edebiyatı, Müzik, Tarih, Uluslararası İlişkiler ve Halk Bilimi bilim dallarına ait olduğu anlaşılmaktadır. İlahiyat alanında yapılan çalışmalar,

¹ Sönmez Kutlu-İbrahim Maraş, “Hasan Onat Dosyası”, *Türk Yurdu*, 399 (Kasım 2020), 47-115.

² Doğan Kaplan, “Hasan Onat'ın Alevilik-Bektaşılık Araştırmalarının Değerlendirilmesi”, *Türk Yurdu*, 399 (Kasım 2020), 78-80.

³ Ulusal Tez Merkezi'nde yaptığımız taramada bu sayıya “Alevi”, “Bektaşî” ve “Kızılbâş” anahtar kelimelerini taratarak ulaştık. Esasen bu konuda kayıtlara geçmiş ilk çalışmanın 1983 yılında Nüket Esen'in Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalında yaptığı *The Power of the Dedes in Alevi Society in South Western Anatolia* başlıklı çalışmanın olduğunu gördük.

ağırlıklı olarak İslam Mezhepleri Tarihi bilim dalında yapılmıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla anılan yıllarda bu bilim dalındaki çalışmaların sayısı 51'dir. İlahiyat alanında İslam Mezhepleri Tarihi bilim dalından sonra bu konuda en çok çalışma yapılan ikinci bilim dalı Din Sosyolojisi olmuştur.

1. Hasan Onat ve Lisansüstü Çalışmalar

Hasan Onat, kendi çalışmaları ve danışmanlığını yaptığı lisansüstü tezlerle İslam Mezhepleri Tarihi bilim dalına önemli katkılarda bulunmuştur.⁴ Nitekim son otuz yılda bu alanda yapılan akademik çalışmalarda Onat'ın rehberliği ve yönlendirmesi açık bir şekilde görülmektedir.

Ulusal Tez Merkezi'nde⁵ "Hasan Onat" adıyla "danışman" arama türünde yaptığımız gelişmiş taramada 52 adet kayda ulaştık. Bilmediğimiz bir sebeple Yök'ün tez sisteminde yer almayan ancak Onat'ın, hasanonat.net [Erişim tarihi: 04.04.2021] adlı kişisel sayfasında yer alan 'yönetilen yüksek lisans ve doktora tezleri' başlığı altında, tez taramada yer almayan 2 adet çalışmayla birlikte toplam 54 adet lisansüstü çalışma tespit ettik. 1989-2020 arasında yapılmış olan bu çalışmaların 32'si yüksek lisans 22'si de doktora tezidir.⁶

Onat'ın çalıştırdığı konulara bakıldığında İslam Mezhepleri Tarihi'nin özellikle Klasik İslam Mezhepleri müfredatına dâhil tüm konuları kapsadığı görülmektedir. Zira Onat'a göre İslam Mezhepleri Tarihi çalışan bir araştırmacının, çalıştığı alanın erken dönemini her yönüyle derinlemesine bilmesi için muhakkak yüksek lisans ve doktora aşamasında erken dönem çalışmalıdır. "Yüksek lisans ve doktora aşamasında erken dönem çalışarak önce kendinizi kurtarın/inşa edin; memleketi ve dünyayı doktora sonrası çalışmalarınızda kurtaracaksınız" cümlesi merhum hocamızın biz öğrencilerine sıklıkla söylediği cümlelerdendir.

---

⁴ Osman Aydın, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İslâm Mezhepleri Tarihi Yazıcılığı*, (Ankara: Hititkitap, 2008), 322-331.

⁵ tez.yok.gov.tr [Erişim tarihi: 04.04.2021]

⁶ Bu çalışmalar Ek 1 ve Ek 2'de tablo halinde gösterilmiştir.

2. Hasan Onat Danışmanlığında Alevilik-Bektaşilik Çalışmaları

Yukarıda istatikselsel olarak gösterildiği üzere Alevilik-Bektaşilik konusuyyla ilgili İlahiyat alanındaki bilimsel çalışmaların büyük bir kısmı İslam Mezhepleri Tarihi bilim dalında yapılmıştır. Bu bilim dalının kıdemli bir hocası olarak Onat'ın Alevilik-Bektaşilik çalışmalarına hatırı sayılı bir katkısı olmuştur.⁷ Zira Alevilik-Bektaşilikle ilgili bilimsel bilgi eksikliğinin keyfi Alevilik-Bektaşilik inşalarını kolaylaştırdığını görmüş olduğu için bir taraftan kendisi bu konuda çok sayıda makaleler yazmış, yurt içinde ve yurt dışında konferanslar vermiş, diğer taraftan da öğrencilerine bu konuda lisansüstü çalışmalar yapturmalarını sürekli tavsiye etmiştir. Bir konuşmasında 1997 yılından beri Alevilik dersini yüksek lisansta ders olarak okuttuğunu ifade eden Onat⁸, kurumsal düzeyde de gerek üniversiteler gerekse de sivil toplum örgütlerine bağlı Alevilik-Bektaşilik araştırma merkezlerinin bilim kurullarında yer almış, toplantılarına katılmıştır. Yine Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmenlere, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ise din görevlilerine yönelik Alevilik-Bektaşilik ile ilgili hizmet içi eğitimlerine katılmış seminerler vermiştir.

Ülkemizin birlik ve bütünlüğü konusundaki hassasiyeti ile tanınan Hasan Onat, 60.Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin kamuoyunda "Alevi Açılımı" olarak bilinen Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi çerçevesinde ilki 3-4 Haziran 2009'da sonuncusu da 28-30 Ocak 2010 tarihlerinde gerçekleştirilen ve toplam 7 toplantıdan oluşan

⁷ İslam Mezhepleri Tarihi ailesinin kıdemli hocası olarak alanın tüm öğretim üyeleri üzerinde hak edilmiş bir saygınlığı olan Hasan Onat'ın bizzat çalıştırmadığı ancak istişarelerle katkıda bulunduğu bazı çalışmalar şunlardır: Mehmet Safet Sarıkaya, "Alevilik-Bektaşiliğin Tasavvufi Boyutu Üzerine", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 0/82 (2017): 9-23; Mehmet Atalan, "Cenknamelerde Hz. Hüseyin'in Yeri", e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi 4 / 2 (Temmuz 2011): 7-30; Cenksu Üçer, "Alevî Nitelemeli Gelenek ya da Ocak ve Gruplar Hakkında Yapılacak Çalışmalarda Ocak Sisteminin Dikkate Alınmasının Önemi". e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi 12 / 2 (Aralık 2019): 353-402; Fevzi Rençber, *Hak Muhammed Ali Aşk -Adıyaman Alevileri-*, (Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 2016); Fevzi Rençber, *Oryantalistlere Göre Alevilik ve Bektaşilik*, (Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 2018); Bulut, Halil İbrahim-Yıldız, Harun. *Alevilik Bektaşilik Tarihi, Dini, Sosyal ve Güncel Boyutlarıyla*, (Ankara: Bilay Yayınları, 2021); Ümit Erkan, *16.Yüzyılda Osmanlı'da Kızılbaş Ayaklanmaları*, Ankara: Araştırma Yayınları, 2016.

⁸ Bkz. 3 *Alevi Çalıştay Tutanakları*, 52-56.

Alevi Çalıştayları'nın 19 Ağustos 2009'da gerçekleştirilen üçüncüsüne katılmış ve görüşlerini ifade etmiştir.

Onat'a göre Alevilik-Bektaşilik meselesinin tarihsel-güncel ve gelecek olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır. Bu meselenin tarihsel boyutunun İslam Mezhepleri Tarihçileri tarafından incelenmesi gerekmektedir. Konunun güncel boyutuyla daha çok Din Sosyologlarının ilgilenmesi gerektiğine inanan Onat'a göre meselenin gelecekle ilgili boyutu, ancak ahlak temelli bir yapılanmayla çözülebilecektir. Bunu temin için kilit noktanın tasavvufta var olan ciddi imkânlardan yararlanılarak yeniden inşa edilebileceğini ifade etmiştir.⁹

Onat'a göre Alevilik-Bektaşiliğin karşı karşıya bulunduğu temel sorun, geçmişin ve yaşanan süreçlerin bilinmemesiyle ilgilidir. Köklerin bilinmemesi ister istemez çok yönlü ve birbirinden farklı Alevilik-Bektaşilik inşa faaliyetlerini beraberinde getirmektedir. Hâlbuki yapılması gereken keyfi kimlik inşaları yerine, kimlikle ilgili tarihsel arka planın ve bugünü hazırlayan süreçlerin keşfedilmesi, keşfe dayalı bir kimlik tartışmasının başlatılmasıdır.¹⁰

Hasan Onat, Alevilikle ilgili şu önemli tespitlerde bulunmaktadır:

Türkiye'de başımızı ağrıtan hemen bütün sorunların, tarihsel kökleri mevcuttur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, hem özne olan Osmanlı'nın, hem de Türklerin ayak bastığı her yerin bütün sorunlarını da miras almış gibidir. Bu sebepten, özellikle tarihsel olan/ geçmişten bize intikal eden bütün sorunların köklerinin yatay ve dikey olarak tespit edilmesi; geleceğimizin geçmişin ipoteğinden kurtarılması bir tür zorunluluk olarak karşımızda durmaktadır...Türkiye'nin gündeminden düşmeyen Alevilik-Bektaşilik ile ilgili sorunlar, acılar üzerine inşa edilen, tarihi kökleri olmasına rağmen kendi kendine üremeye başlayan, üstelik uluslar arası nitelik kazanan bir sorunlar yumağı-

---

⁹ Bkz. 3 *Alevi Çalıştayı Tutanakları*, 52-56.

¹⁰ Hasan Onat "Sunuş" *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*. 5.basım (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 19-22.

dır. Hiç kuşkusuz çözümsüz değildir. Ancak, bu bizim ürettiğimiz, bizim geçmişten miras aldığımız; her şeyiyle/ her yönüyle bizim olan bir sorundur. Uluslararası nitelik kazanmasına rağmen, bu sorunu çözecek olan bizim kendimizden başkası değildir. Çözüm için başlangıç noktası bilim ve bilimsel bilgi olmak durumundadır. Hacı Bektaş Veli'nin dediği gibi "Bilimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır."¹¹

Görüldüğü üzere Onat'a göre geleceğimizin geçmişin ipoteğinden kurtarılması için sorun alanlarının tespit edilip yatay ve dikey olarak tespit edilmesi gerekmektedir. Tarihi bir derinliği olan Alevilik-Bektaşilik'in de bu anlamda bilimsel yöntemlerle yatay ve dikey olarak çalışılması gerekmektedir. Bu konu Avrupa müzakere sürecinde uluslararası nitelik kazanmış olsa da bu sorunu çözecek olan yine sorunun yaşandığı topraklardaki yerli araştırmacılar olacaktır.

Onat, Alevilik-Bektaşilikle ilgili "Kakaiyye" adlı bir yüksek lisans, "XVI.Yüzyılda Kızılbaşlık" ve "Buyruklara Göre Kızılbaşlık" adlı iki doktora olmak üzere üç ayrı teze danışmanlık yapmıştır.

Ali Zeynel tarafından 2004 yılında tamamlanan "Kakaiyye Hareketi" adlı yüksek lisans tezinde Irak Türkmenlerinden olan Kâkâilerin dini inançları, bunların Nusayrilik, Bektaşilik, Kızılbaşlık ve Şebeklerle ilişkisi ele alınmıştır.

3. 1. XVI. Yüzyılda Kızılbaşlık Farklılaşması

Hasan Onat'ın Alevilikle ilgili başta gelen çalışması, *İslamiyat Dergisi*'nde 2003 yılında yayımlanan "Kızılbaşlık Farklılaşması Üzerine" isimli makalesidir¹². Alevilik konusunda çok önemli olan bu makalesinde Onat, Aleviliğin kökenleriyle ilgili olarak Kızılbaşlık farklılaşmasını analiz etmiştir.

Bu çalışmasında Aleviliğin tarihsel isminin Kızılbaşlık olduğunu, "Kızılbaş" nitelemesinin Safevî Devleti kurucusu Şah İsmail'in babası

¹¹ Hasan Onat, "Sunuş", *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*, 5.baskı, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 19-20.

¹² Bkz.Hasan Onat, "Kızılbaşlık Farklılaşması Üzerine", *İslâmiyât*, 6/3(2003), 111-126.

Şah Haydar'a dayandığını, "Kızılbaş" ifadesinin Safevî destekçisi Türkler için kullanılan şemsiye bir kavram olduğunu ortaya koymuştur. Bu kavramın Osmanlı-Safevî mücadelesinin din alanına taşınmasıyla süreç içerisinde kazanmış olduğu olumsuz anlam sebebiyle 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren yerini şemsiye bir kavrama, Aleviliğe bıraktığını tespit etmiştir.

Kızılbaşlık farklılaşmasının kökenini tespitinde Erdebil Tekkesi ve Osmanlı-Safevî mücadelesinin göz ardı edilmemesi gerektiği üzerinde durmuş; konuyu kendi metodolojik yaklaşımının süzgecinden geçirmiştir. Safevî taraftarlığı anlamına gelen Kızılbaşlık farklılaşmasının esasen iki Türk hükümdarı olan Yavuz Sultan Selim ve Şah İsmail arasındaki iktidar kavgasının siyasal amaçlar uğruna dinsel bir zemine taşınmasıyla sonuçlandığını İslam Mezhepleri Tarihi çerçevesinde incelemiştir.

Safevî Devletinin bir Türk Devleti olduğunu, devleti kuran Kızılbaşların da başta Şah İsmail olmak üzere Türk olduklarını belirterek Cumhurbaşkanlığı forsunda temsil edilen 16 Türk devletine Safeviliğin de dâhil edilmek suretiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuşatıcılığının sembolik olarak gösterilmiş olacağını ifade etmiştir. Onat'a göre, bunun kabul edilmesiyle geçmişten gelen seçilmiş travmaların geleceği ipotek altına almasının önüne geçilecektir.¹³

Hasan Onat'ın Kızılbaş farklılaşmasıyla ilgili bu çalışmasının en somut çıktılarında birisi, onun danışmanlığında Ömer Faruk Teber tarafından hazırlanan *XVI. Yüzyılda Kızılbaşlık Farklılaşması*¹⁴ adlı doktora tezi olmuştur. Zira Onat'ın adı geçen makalesi 2005 yılında tamamlanan bu teze hem metodik hem tarihsel süreçleri takip anlamında tam bir rehberlik etmiştir.¹⁵

¹³ Bkz. "Cumhurbaşkanlığı Forsuna Safeviler de Eklensin" 27-28 Aralık 2010 tarihli ulusal gazeteler. Hasan Onat'ın İslam tarihinin önemli kırılma noktalarından biri olan "Kerbela Hâdisesi"ni de Türkler için "seçilmiş ve transfer edilmiş bir travma" olarak görmesiyle ilgili bkz. "Kerbela'yı Doğru Okumak" www.hasanonat.net. [Erişim tarihi: 04.04.2021]

¹⁴ Bkz. Ömer Faruk Teber, *XVI. Yüzyılda Kızılbaşlık Farklılaşması*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005). Ali Zeynel, *Kakaiyye Hareketi*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004)

¹⁵ Burada yeri gelmişken Alevilik ve Bektaşilikle ilgili didaktik ve akademik araştırma ürünü eserler için bir mehzaz hüviyetinde olan şu çalışmayı da anmadan

Bu çalışmada Erdebil Tekkesi ve etrafında oluşan zümreleşmenin, İslam Mezhepleri Tarihi bilimsel araştırmalarında ortaya çıkan benzer bir tarihsel sürece tanıklık etmiş olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışma, Osmanlı Arşivleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tes-cil Dairesinde bulunan Vakfiye Defterleri ile Milli Kütüphane koleksiyonlarındaki Şeriye Sicil Defterlerine dayalı olarak yapılmıştır. Hasan Onat Hocanın klasik metodolojisini temsil eden “fikir-hadise irtibatının sağlanması ilkesi”, diğer İslam Mezhepleri Tarihi tezlerinde olduğu gibi bu tezde de başvurulan ilk yöntem olmuştur.¹⁶

16. yüzyılda Osmanlı-Safevî mücadelesinin sonuçlarından birisi ve en dikkat çekeninin, Osmanlı hinterlandı içerisinde kalan Türkmen topluluklarına yönelik Şiilikten etkilenen Safevî tarikatının yaptığı propaganda ve bunun yansıması olarak Anadolu coğrafyasında meydana gelen Kızılbaşlık farklılaşması olduğunu söyleyebiliriz. Söz konusu olan bu farklılaşma, teşekkül sürecinden itibaren tarihsel olmaktan çıkarak, yeni teolojik anlamlar ve mitolojik unsurları da bünyesine kabul ederek günümüze kadar sosyal ve siyasal alanları da etkileyen bir hüviyete bürünmüştür.

XVI. Asrın hemen başında kurulan Safevî Devleti'nin kuruluşunda etkili olduğunu bildiğimiz tarikat yapılanmasından başlayan bir tarihî sürecin sosyal ve ekonomik arka planı analiz edilmeden, Anadolu coğrafyasının dinî-mezhebî tarihi, gereği gibi anlaşılama-ya-çağı ve böylece de objektif bir tarih bilincinin meydana getirilemeyeceği açıktır. İşbu tezde, öncelikle Kızılbaşlığın etimolojik ve epistemolojik kökleri, teorik oluşum süreçleri ve pratik uygulamalarının ortaya çıktığı dönemde kazandığı siyasal-sosyal boyutlar ile Kızılbaşlığın din zeminine taşınması konuları ele alınmıştır. Osmanlı arşiv kaynaklarını teşkil eden Şeriye sicil defterleri, vakfiye defterleri, salnameler ve çeşitli muktetafat gibi belgelerde Osmanlı Devleti sınırlarında konargöçer Türkmen topluluklarından Safevî propagandasına açık topluluklara verilen Işık, Kalenderî, Kızılbaş, Rafızî, Torlak, gibi

---

geçemeyiz. Bkz. Sönmez Kutlu, *Alevilik Bektaşilik Yazıları, Aleviliğin Yazılı Kaynakları*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006).

¹⁶ Ömer Faruk Teber'in doktora sonrası yapmış olduğu *Bektaşî Erkânâmelerinde Mezhebî Unsurlar*, (Ankara: Aktif Yayınları, 2008) adlı çalışması da yine Hasan Onat hocamızın kendisine önerdiği Türkiye kütüphanelerinde yazma eserler koleksiyonlarında bulunan orijinal eserler üzerinden yapılmış bir çalışmadır.

terimler etimolojik ve tarihsel kökenleri analiz edilerek Kızılbaşlık farklılaşmasının dinî ve kültürel motivasyonları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Türkmenlerin dinî algılarının kaynakları olarak nitelenen Ehl-i Beyt sevgisi, on üçüncü asrın tarihi inşasında adını duyuran Babâiler hareketine rengini veren İslâm öncesi Türk kültür ve anlayışı ile geleneklerini tevarüs eden dinî farklılaşmanın odağındaki Kızılbaş toplulukların arka planı irdelenmiştir.¹⁷ Bu olumsuz ortamı besleyen Osmanlılar ile Safeviler arasında yaşanan siyasal ve dinî-kültürel farklılaşma bu tezde ele alınmıştır. Hiç kuşkusuz İslâmiyât Dergisi'nin Alevilik Özel sayısında yayımlanan ve konuya projeksiyon tutan çeşitli makaleler de tezde azami istifade edilen çalışmalar olarak yer almaktadır.¹⁸

Ayrıca tezin genel kurgusu içerisinde Kızılbaş tabir edilen zümrelerin Osmanlı Devleti içerisinde siyasal tavırları ve tarihsel geçmişten tevarüs ettikleri geleneklerinin dışa vuruş biçimlerini tahlil edilmiştir. Osmanlı devlet idaresinin bu topluluklara karşı ilmiye sınıfına yüklediği görevleri ifade eden fermanlar, buyruklular ve hüccetler ile İlmiye sınıfının en üstündeki şeyhülislamın ve hiyerarşik sraya göre daha alt sıradaki kadıların tamim ettikleri fetvalar, mektuplar, risaleler vs. tarihsel belge ve bilgiler, konuya uygun olarak tezde kullanılmıştır.

3.2. Buyruklara Göre Kızılbaşlık / Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik

Onat'ın "Kızılbaşlık Farklılaşması Üzerine" adlı makalesinin ikinci önemli çıktısıysa yine aynı tarihlerde Alevilerin en önemli yazılı kaynaklarından olan "Buyruklarla" ilgili yaptırdığı doktora tezidir.

¹⁷ Ahmet Yaşar Ocak, *Babaîler İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, Dergah Yay., İstanbul 1996.

¹⁸ Bkz. Sönmez Kutlu, "Aleviliğin Dinî Statüsü: Din, Mezhep, Tarikat, Heterodoksi, Ortadoksi veya Metadoksi", *İslâmiyat*, C.VI, S.3, Ankara 2003, s.31-54; Temel Yeşilyurt, "Alevî-Bektaşîlğin İnanç Boyutu", *İslâmiyat*, C.VI, S.3, Ankara 2003, s.13-30; Saffet Sarıkaya, "Alevilik ve Bektaşîlğin Ahilikle İlişkisi –Fütüvvetnâmelere Göre–", *İslâmiyat*, C.VI, S.3, Ankara 2003, s.93-110.

Onat'ın danışmanlığında Doğan Kaplan tarafından 2008 yılında tamamlanan *Buyruklara Göre Kızılbaşlık*¹⁹ adlı doktora tezinde tarihsel olarak ortaya konan Safevilik-Kızılbaşlık ilişkisi Alevilerin temel yazılı kaynaklarından ve bir kısmı henüz yayınlanmamış olan Buyruklar üzerinden doğrulanmıştır.²⁰

Alevilerin temel yazılı kaynaklarından Buyruklara dayalı bu çalışmada, Kızılbaşlığın tarihsel arka planı, Buyrukların ortaya çıktığı dönem ve Buyruklara göre Kızılbaşlık olmak üzere başlıca üç konu incelenmiştir. Kızılbaşlık ifadesinin Safevi Devleti'ni kuran Türkmenler için kullanıldığı ve kökeninin Şah Haydar ve Şah İsmail'e kadar gittiği, Osmanlı-Safevi çatışmasında Kızılbaşların, Safevileri desteklemeleri sebebiyle Osmanlı yazılı kültüründe Kızılbaşlarla ilgili olumsuz bir algının oluştuğu bu sebeple 19.yüzyıldan itibaren "Kızılbaş" yerine "Alevilik" ifadesinin şemsiye bir kavram olarak kullanıldığı ifade edilmiştir.²¹

Yazma kütüphanelerinden ve şahıslara ait özel kitaplıklardan temin edilen yirminin üstünde Buyruk elyazmasına dayandırılan bu çalışmada Buyrukların, Safeviler döneminde en erken I. Şah Tahmasp (öl.984/1576) zamanında (1524-1576) üretilmiş metinler olduğu tespiti yapılmıştır. Bu eserlerin Safevi şahlarının kurucu ataları Şeyh Safiyüddin Erdebili'nin (öl.735/1334) ismine matufen *Şeyh Safi Buyrukları* adıyla anılmasının dışında bu eserlerde yolun esaslarının Şah Tahmasp tarafından ortaya konulduğunun ifade edilmesi, keza her yazmada yola giriş erkânı anlatılırken hangi Safevi Şahı hayattaysa onun devletinin devamı ve bekası için isminin anılarak dua edilmesi Kızılbaşlarla Safevilik ilişkisini açık bir şekilde ortaya koyan hususlardır. Bu anlamda saltanatının devamı için dua edilen şahlar,

¹⁹ Doğan Kaplan, *Buyruklara Göre Kızılbaşlık*, (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008). Adı geçen tez *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*, 5.baskı, (Ankara: TDV Yayınları, 2020) adıyla basılmıştır.

²⁰ Esasen Onat'ın "Kızılbaşlılık Farklılaşması Üzerine" adlı makalesi Sönmez Kutlu'nun editörlüğünde *İslâmiyât* dergisinin "Aleviliğin Teolojisi" başlıklı özel sayıda yayımlanmıştır. Hiç şüphesiz bu konunun doktora aşamasında çalışılmasında o yıllarda Anabilim Dalında Hasan Onat ve Sönmez Kutlu'yla yapılan istişarelerin de büyük katkısı olmuştur.

²¹ Kaplan, *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*, 29-40.

II.Şah Abbas (1642-1667) ve II.Şah Safi olarak da bilinen I.Süleyman (1667-1694)'dır.²²

Genel anlamda tasavvufi-ahlaki kılavuz kitapları muhtevasına sahip Buyruklarda, konuların sohbet havasında sorulu-cevaplı diyaloglar şeklinde kolay anlaşılabilir tarzda ele alındığı görülmektedir. Buyrukların içeriklerinin analiz edildiği ikinci ve üçüncü bölümlerde ise klasik Kelam disiplindeki gibi Tevhid-Nübüvvet ve Meâd görüşlerine dayalı bir anlatım yerine eserlerin içeriğinden hareketle bir şablon ortaya konmuştur. Buna göre talibin yola giriş erkânı, taliblerin birbirlerine davranışları, talibin mürşidine ve rehberine karşı edepi, musahiplik erkânı, halifelik ve halifelik şartları, dört kapı kırk makam, üç sünnet, yedi farz, cem erkânı, tarikata girmenin önemi, miraç olayı ve kırklar cemi, on iki hizmet ve sohbet halkası, taç ve hırka, ikrar ve iman, kemer bağlamak, dâra durmak, Muhammed Ali nuru, lahmuke lahmi anlayışı, düşkünlük, tarik çalmak, sitem sürmek gibi konular bağlamında içerik analizi yapılmıştır. Sonuç olarak Buyruklara göre Kızılbaşlığın/Aleviliğin bir tarikat olarak görüldüğü tespit edilmiştir.²³

Bu çalışmada Kızılbaşlığın/Aleviliğin mahiyeti itibarıyla on iki imamı önceleyen, ehl-i beyt sevgisini bayraklaştırmış bir tarikat olduğu, ancak yaşadığı tarihi ve siyasi olaylar sonucunda hem Osmanlı Devleti'nde hem de kurucusu olduğu Safevi Devleti'nde muhalefete düşmüş ve iki arada bir derede kalmışlığın bir sonucu olarak içe kapandığı sonucuna ulaşılmıştır.²⁴ Böylece Onat'ın "Kızılbaşlık Farklılaşması" adlı makalesinde tarihsel zemini hazırlanmış olan Safevilerle Kızılbaşların organik bağlantısı, yazma kütüphanelerinden ve kişisel kitaplıklardan temin edilen 20'nin üstünde Buyruk el yazmasıyla da ispat edilerek Alevilik araştırmalarında önemli bir aşama kaydedilmiştir.

²² Kaplan, *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*, 105-116.

²³ Kaplan, *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*, 165-319.

²⁴ Bkz. Kaplan, *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*, 319.

SONUÇ

Malumata mahkûm değil, malumata hâkim bir insan tipinin gerekliliğine inanan Hasan Onat, birçok konuda olduğu gibi Alevilik-Bektaşilik konusunda da çok sayıda akademisyenin bu alanda çalışmasına öncülük etmiş ve düşünceleriyle ufkunu açmıştır. Ülkesini seven, kendisine saygı duyan ve bu milletin tekrar özne olacağına inanan Onat, genç araştırmacıları cesaretle tarihlerinin karanlık dehizlerini aydınlatmaya davet etmiştir.

Hasan Onat, engin hoşgörüsü ve biz öğrencilerine göstermiş olduğu yakın ilgi ve alakanın bir ürünü olarak ortaya çıkan Lisansüstü Tezleri, yalnızca İslam Mezhepleri Tarihi alanına değil genelde tarih araştırmalarına ve Kelam, İslam Tarihi alanlarına da önemli katkılar sağlamıştır. Alevilik ve Bektaşilik üzerine yapılan tez çalışmalarının da metodolojik yaklaşımlardan, tarihsel süreçlerin aydınlatılmasına kadar Hasan Onat'ın rehberliğinde gerçekleştiğini söylemeliyiz.

KAYNAKÇA

- 3.Alevi Çalıştayı 19 Ağustos 2009. Ankara: T.C. Devlet Bakanlığı, 2009.
- Atalan, Mehmet. "Cenknamelerde Hz. Hüseyin'in Yeri". e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi 4 / 2 (Temmuz 2011): 7-30.
- Aydınlı, Osman. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İslâm Mezhepleri Tarihi Yazıcılığı*, Ankara: Hititkitap, 2008.
- Bulut, Halil İbrahim-Yıldız, Harun. *Alevilik Bektaşilik Tarihi, Dini, Sosyal ve Güncel Boyutlarıyla*. Ankara: Bilay Yayınları, 2021.
- Erkan, Ümit. *16.Yüzyılda Osmanlı'da Kızılbaş Ayaklanmaları*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2016.
- Esen, Nüket. *The Power of the Dedes in Alevi Society in South Western Anatolia*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1983.
- Kaplan, Doğan. "Hasan Onat'ın Alevilik-Bektaşilik Araştırmalarının Değerlendirilmesi", *Türk Yurdu*, 109/399 (Kasım 2020), 78-80.

- Kaplan, Doğan. *Buyruklara Göre Kızılbaşlık*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.
- Kaplan, Doğan. *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*. Ankara: TDV Yayınları, 5.basım, 2020.
- Kutlu, Sönmez, “Aleviliğin Dini Statüsü: Din, Mezhep, Tarikat, Heterodoksi, Ortadoksi veya Metadoksi”, *İslâmiyat*, C.VI, S.3, Ankara 2003, s.31-54
- Kutlu, Sönmez, Maraş, İbrahim. “Hasan Onat Dosyası”, *Türk Yurdu*, 399 (Kasım 2020), 47-115.
- Kutlu, Sönmez. *Alevilik Bektaşilik Yazıları, Aleviliğin Yazılı Kaynakları*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006.
- Ocak, Ahmet Yaşar, *Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu’da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, Dergah Yay., İstanbul 1996.
- Onat, Hasan. “Kızılbaşlık Farklılaşması Üzerine”, *İslâmiyat*, 6/3(2003), 111-126.
- Onat, Hasan. “Sunuş”, *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*, 5.baskı. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Rençber, Fevzi. *Hak Muhammed Ali Aşkı –Adıyaman Alevileri-*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 2016.
- Rençber, Fevzi. *Oryantalistlere Göre Alevilik ve Bektaşilik*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 2018.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. “Alevilik-Bektaşiliğin Tasavvufi Boyutu Üzerine”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* 0/82 (2017): 9-23.
- Sarıkaya, Saffet, Alevilik ve Bektaşiliğin Ahilikle İlişkisi –Fütüvetnâmelere Göre–, *İslâmiyat*, C.VI, S.3, Ankara 2003, s.93-110.
- Teber, Ömer Faruk. *Bektâşi Erkânnâmelerinde Mezhebî Unsurlar*, Ankara: Aktif Yayınları, 2008.
- Teber, Ömer Faruk. *XVI.Yüzyılda Kızılbaşlık Farklılaşması*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005.
- Üçer, Cenksu. “Alevî Nitelemeli Gelenek ya da Ocak ve Gruplar Hakkında Yapılacak Çalışmalarda Ocak Sisteminin Dikkate Alınmasının Önemi”. e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi 12/2

(Aralık 2019):353-402. <https://doi.org/10.18403/emakalat.6599819>

Yeşilyurt, Temel, “Alevî-Bektaşîlgin İnanç Boyutu”, *İslâmiyat*, 6/3 (Ankara 2003), 13-30.

Zeynel, Ali. *Kakaiyye Hareketi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.

www.hasanonat.net

www.sonmezkutlu.net

EK 1: Hasan Onat danışmanlığında hazırlanan

Yüksek Lisans Tezleri

	Konu Başlığı	Hazırlayan	Yıl
1	Mürcie ve İtikadi Görüşleri	Sönmez Kutlu	1989
2	İlk Mu'tezili Fikirlerin Teşekkülü	Osman Aydınli	1992
3	Kerrâmiye Mezhebi ve İtikadi Görüşleri	Erol Erdem	1994 ²⁵
4	Hicri Üçüncü Asırda Şii-Mu'tezili İmamet Tartışmaları ve İskafi'nin Yeri	Mehmet Ümit	1996
5	Mezhepler Tarihi Açısından Cafer es-Sadık	Mehmet Atalan	1998
6	Mehdilik Fikri ve Müslümanlar Arasındaki İlk Tezahürleri	Ahmet Yöner	1998
7	Bişr b. el-Mu'temir ve Mu'tezile'nin Bağdat Ekolünün Doğuşu	Cemil Hakyemez	1998
8	Zeydilik ve Taberistan'da Yayılması	Yusuf Gökalp	1999
9	İlk Harici Fikirlerin Teşekkülü	Orhan Ateş	1999
10	Maturidi'ye Göre Mürcie	Kıyasettin Koçoğlu	2000
11	Batınlık Kavramı ve Batıni Fırkaların Tasnifi Meselesi	Muzaffer Tan	2000
12	Rafıza Kavramı ve Rafizilik	Yahya Doğan	2000
13	Sasani Kültürünün Şia'nın Teşekkülündeki Rolü	Şahin Ahmedov	2001
14	Mezhepler Tarihi Açısından Buhari	Zafer Özdemir	2001
15	Ömer b. Abdülaziz Döneminde Mezhep Hareketleri	F.Feyza Güner	
16	Kakaiyye Hareketi	Ali Zeynel	2004
17	Nâşî el-Ekber'in Usûlü'n-Nihal'inde Mezheplerin Tasnifi	Tuba Aslan	2005

²⁵ Bu çalışma Ulusal Tez Merkezinde görünmemektedir. Ancak Onat'ın www.hasanonat.net internet sitesinde yönetilen yüksek lisans tezleri kısmında bulunmaktadır.

18	Ebu'l-Kasım el-Ka'bi'nin Makalat'ında Mu'tezile'yi Ele Alış Şekli	Ayşe Neslihan Acar	2006
19	Yaşar Kutluay'ın Mezhepler Tarihçiliği	Ümmügülsüm Şentürk	2009
20	Ağa Han İsmailileri	Mederbek Kadyrov	2009
21	İbn Teymiyye'nin İman Konusunda Mezheplere Bakışı	İsmail Akkoyunlu	2011
22	Ehlu'r-Rey'in İtikadi Boyutu: Ebu Hanife Örneği	Fatmanur Alibekiroğlu	2011
23	Şii İhticâc Geleneği: Kuleynî Örneği	Nuran Üçok	2013
24	Abbâsiler'in Kuruluş Döneminde Abbâsiyyun-Talibiyyun Mücadelesi	Yusuf Koçak	2014
25	İslam Coğrafyacılarına Göre Mezhepler	Betül Yurtalan	2015
26	İslahat Hareketleri ve Selefilik	Hakan Atalay	2016
27	İbn Kuteybe'nin Mezhep Anlayışı ve Diğer Mezheplere Bakışı	Mine Demirbilek	2016
28	Mezheplerin Görüşlerini Temellendirmede Kullandıkları Kur'an ayetleri (Muzaffer Razi Örneği)	Semra Ceylan	2017
29	Nehcu'l-Belağâ'nın Kaynakları, İnşa Süreci ve Şiilik Üzerindeki Tesiri	Hasan Apaydın	2019
30	İran'da Sünnî Türkmenler	Zeynep Ülker	2020
31	Buhârî'nin Mezhep Anlayışı ve Eserlerindeki Mezhebi Unsurlar	Feride Dalli	2020
32	5./11.asır Şam Bölgesinde Hanbelilik ve Diğer İtikadi Mezheplerle İlişkileri: Ebu'l-Ferec eş-Şirâzî Örneği	Elif Oğuz	2020

EK 2: Hasan Onat'ın danışmanlığında tamamlanan

Doktora Tezleri

	Konu Başlığı	Hazırlayan	Yıl
1	Mürjîc ve Horasan –Mavaraunnehir'de Yayılışı-	Sönmez Kutlu	1994
2	Mu'tezile'nin Beş Esasının Teşekkülünde Ebu'l-Hüzeyl'in Yeri	Osman Aydın	1998
3	Hicri II.asırda Kufe Merkezli Şii Nitelikli Gullat Hareketleri	Yusuf Benli	1999
4	Siyasi ve İtikadi Mezheplerin Doğuşunda Kabile Asabiyetinin Rolü	Murat Ergin	2000
5	Mihne Hadiseleri ve Mu'tezile'nin Tarihi Seyrine Etkisi	Muharrem Akoğlu	2001
6	Dürziliğin Teşekkül Süreci ve İnanç Esasları	Ahmet Bağhoğlu	2003
7	Zeydiyye- Mu'tezile Etkileşimi ve Kasım er-Ressi	Mehmet Ümit	2003
8	Tarihi Süreç İçerisinde Sebeiyye	Sıddık Korkmaz	2003
9	İmamiyye'nin İmamet Nazariyesi'nin Teşekkül Süreci	Metin Bozan	2004
10	Şiiliğin Farklılaşma Sürecinde Ca'fer es-Sadık'ın Yeri	Mehmet Atalan	2004

11	XVI.Yüzyılda Kızılbaşlık Farklılaşması	Ömer Faruk Teber	2005 ²⁶
12	İsmailiyye'nin Teşekkül Süreci	Muzaffer Tan	2005
13	Eş'arılığın Teşekkül Süreci 'el-Eş'ari Dönemi'	Mehmet Keskin	2005
14	Azerbaycan'da Şiiliğin Yayılma süreci	Şahin Ahmedov	2005
15	Zeydilik ve Yemen'de Yayılışı	Yusuf Gökalp	2006
16	Gaybet İnancı ve Şiilik'teki Yeri	Cemil Hakyemez	2006
17	Ehl-i Beyt Tasavvuru ve Erken Dönemdeki Yansımaları (hicri I-II. asır)	Namık Kemal Karabiber	2007
18	Buyruklara Göre Kızılbaşlık	Doğan Kaplan	2008
19	Karmatilerin Doğuşu ve Gelişim Süreci	Ali Avcu	2009
20	Kırgızların İslam Anlayışının Tarihsel Arka Planı ve Bazı Dini Yapılanmalar (Sovyetlerin Çöküşüne Kadar)	Mederbek Kadyrov	2016
21	İbn Teymiyye'nin Şia'ya Reddiyesi	İsmail Akkoyunlu	2017
22	Tarihsel Süreçte Hanefilik-Mu'tezile İlişkisi	Fatmanur Alibekiroğlu	2018

SUMMARY

Postgraduate studies have been carried out for more than thirty years in Turkish higher education about Alevism-Bektashism, which is one of the most important socio-political issues in Turkey. The majority of these studies, whose number has reached 400, are at the master's level and have been done in almost all branches of Social Sciences. However, in terms of quantity, most of these studies were carried out in the field of Theology, especially in the History of Islamic Sects.

Hasan Onat, one of the senior lecturers of the Department of History of Islamic Sects, made important contributions to the History of Islamic Sects with his own studies and postgraduate theses he supervised. Thus, Onat's guidance and direction is clearly seen in the academic studies conducted in this field in the last thirty years. Alevism and Bektashism is one of the fields of work that Onat contributed. Since he saw that the lack of scientific knowledge about Alevism-Bektashism facilitated the arbitrary constructions of Alevism-Bektashism, on the one hand, he wrote many articles on this subject, gave

²⁶ Bu çalışma da Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunmamaktadır. Adı geçen çalışmaya Ankara Üniversitesinin açık erişim sistemi üzerinden ulaşılmıştır. Bkz. Dspace.ankara.edu.tr [Erişim tarihi: 04.04.2021]

conferences at home and abroad, and on the other hand, he constantly recommended his students to have graduate studies on this subject.

According to Onat, the Alevism-Bektashism issue has three dimensions: historical-current and future. The historical dimension of this issue needs to be examined by the Historians of Islamic Sects. He believes that Sociologists of Religion should be more concerned with the current dimension of the issue, the future dimension of the issue can only be resolved with a moral-based structuring. He thinks that the opportunities offered by Sufism can be used to achieve this. To him, the main problem faced by Alevism-Bektashism is related to the ignorance of the past and the processes experienced. The ignorance of the roots inevitably brings with it multifaceted and different definitions and constructions of Alevism-Bektashism. However, instead of arbitrary identity constructions, what needs to be done is to discover the historical background of identity and the processes that prepare the present, and to initiate an exploratory identity debate.

Hasan Onat's foremost work on Alevism deals with the subject in historical processes; His article titled "On the Differentiation of the Red Heads/Qizilbashiyya" published in the Journal of Islam in 2003. In this very important article on Alevism, Onat analyzed the Qizilbash differentiation regarding the origins of Alevism. In this study, he revealed that the historical name of Alevism is "Qizilbash", the characterization of "Qizilbash" is based on Shah Haydar, the father of Shah İsmail, the founder of the Safavid State, and the expression "Qizilbash" is an umbrella concept used for Turks who support Safavids. It has been determined that this concept has left its place to an umbrella concept, Alevism, since the second half of the 19th century due to the negative meaning it gained in the process with the transfer of the Ottoman-Safavid struggle to the field of religion. He emphasized that the Ardabil Khanqah and the Ottoman-Safavid struggle should not be ignored in determining the origin of the Qizilbash differentiation; passed the subject through the filter of his own methodological approach. It has been examined within the framework of the History of Islamic Sects that the differentiation of Qizilbash, which means adhering to the Safavids, essentially resulted in the power struggle

between the two Turkish rulers, Yavuz Sultan Selim and Shah Ismail, being moved to a religious ground for political purposes.

Onat supervised two doctoral dissertations on Alevism-Bektasism, namely "Qizilbash Differentiation in the Sixteenth Century" prepared by Ömer Faruk Teber in 2005 and "Qizilbashiyya According to its writings sources Buyruqs" prepared by Doğan Kaplan in 2008. These two studies are the most concrete outputs of Hasan Onat's work on the Qizilbash differentiation. In the first thesis, Onat's aforementioned article provided a complete guide to this study in terms of following both methodical and historical processes.

In this study, which is based on the Buyruks, one of the main written sources of the Alevis, the historical background of the Qizilbash, the period when the Buyruqs emerged, and the Qizilbash according to the Buyruks were examined. The term "Qizilbash" was used for the Turkmen who founded the Safavid State and its origins go back to Shah Haydar and Shah Ismail, and in the Ottoman-Safavid conflict, there was a negative perception about the Qizilbash in Ottoman written culture because of their support of the Safavids. It has been stated that the term "Alevism" is used as an umbrella concept. Thus, the organic connection of Safavids and Qizilbash, whose historical ground was prepared in Onat's article titled "Qizilbash Differentiation", was proved by more than 20 Buyruk manuscripts obtained from manuscript libraries and personal libraries, and an important step was recorded in Alevism research.

The Graduate Theses, which emerged as a result of Hasan Onat's vast tolerance and the close attention and interest he has shown to his students, have made important contributions not only to the History of Islamic Sects, but also to history research in general, and to the fields of Kalam and Islamic History. We are very grateful to Hasan Onat for his contribution to us.